

JULKAISTU NUMEROSSA 3/2012
TEEMAT

Miten ja miksi parasetamolia ylikäytetään?

Annikka Kalliokoski / Julkaistu 25.10.2012

Parasetamolin vähäinenkin, jatkuva ylikäyttö voi johtaa maksahaittoihin. Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa selviteltiin parasetamolin ylikäytön tapoja ja syitä.

Parasetamolin suuren kerta-annoksen aiheuttama maksavaurion riski on hyvin tiedossa. Myös vähäisempi, pitkään jatkunut ylikäyttö voi olla maksalle vaarallista (Lapatto-Reiniluoto 2012). Ylikäytöllä tarkoitetaan potilaalle tarpeellisen lääkkeen käyttöä liian suurina kerta- tai vuorokausiannoksina.

Parasetamolin suurin suositeltu vuorokausiannos aikuisille on 4 grammaa. Suomessa kaupan olevien, pelkkää parasetamolia sisältävien valmisteiden annostusohjeissa suositellaan korkeintaan 3 gramman vuorokausiannosta.

Maksavaurion riskirajoilla ollaan silloin, kun potilas on useita päiviä ottanut yli 4 gramman vuorokausiannoksia parasetamolia (Nurminen 2012). Annoksen lisäksi maksavaurion todennäköisyyteen vaikuttavat muun muassa potilaan korkea ikä, aliravitsemus, maksasairaudet sekä muiden maksatoksisten lääkkeiden ja alkoholin käyttö.

Tietoa parasetamolin ylikäytön tavoista

Yhdysvalloissa rekrytoitiin parasetamolin käyttötapojen tutkimista varten 5 649 aikuista verkkopaneeliin. He pitivät seitsemän päivän ajan verkkopäiväkirjaa lääkkeiden käytöstään.

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään parasetamolin ylikäyttöön eli yli 4 gramman vuorokausiannokseen johtaneita syitä. Tutkittavien ei tarvinnut tietää, sisälsivätkö heidän käyttämänsä valmisteet parasetamolia.

Parasetamolia käytti 3 618 tutkittavista. Parasetamolin käyttöpäiviä kertyi lähes 14 000.

Tavallisin syy ylikäyttöön oli seuraavan annoksen ottaminen liian aikaisin

Parasetamolin käyttäjistä 163 (5 %) ylitti 4 gramman vuorokausiannoksen. Keskimääräinen liian suuri vuorokausiannos oli 5,5 grammaa.

Käyttäjistä 73 otti yli 4 gramman vuorokausiannoksen vain yhtenä tutkimusjakson päivänä, 15 kaikkina päivinä. Ainakin yhden yli 8 gramman vuorokausiannoksen otti 26 käyttäjää.

Tavallisimmat ylikäyttöön johtaneet syyt olivat seuraavan annoksen ottaminen liian aikaisin, eri valmisteiden yhtäaikainen käyttö ja liian suuren kerta-annoksen ottaminen.

Ylikäytön vaara oli suurentunut, jos potilaan käytössä oli parasetamolia sekä resepti- että itsehoitovalmisteena. Vaara oli suurentunut myös silloin, kun käytössä oli sekä pelkkää parasetamolia sisältävä valmiste että parasetamolia sisältävä yhdistelmävalmiste (joko resepti- tai itsehoitovalmiste).

Myös vahvuudeltaan suurempien tablettien käyttöön liittyi ylikäytön riski. Tämä koski erityisesti 650 milligrammaa parasetamolia sisältävää depotvalmistetta, jonka annosteluväli on 8 tuntia (tavallisen 4–6 tunnin sijaan).

Asenteet selittävät ylikäyttöä

Yli 4 gramman vuorokausiannoksen ottaneiden potilaiden joukossa ajateltiin alle 4 gramman annoksen ottaneiden joukkoa useammin, että pakkausselosteen annostusohjeet ovat vain suosituksia.

Suositusannoksessa pitäytyneet tiesivät ylikäyttäjää useammin, että lääkehoito kannattaa aloittaa yhdellä tabletilla ja lääkettä tulee ottaa lisää vain tarpeen mukaan. Heillä oli paremmin tiedossaan myös liian suureen parasetamoliannokseen liittyvä maksavaurion riski.

Suositusannoksessa pitäytyneistä 53 % ja ylikäyttäjistä 36 % tunnisti parasetamolin käyttämänsä valmisteiden vaikuttavaksi aineeksi. Ylikäyttäjillä oli harvemmin tiedossaan kerralla tai vuorokaudessa otettava suositeltu maksimiannos.

Ylikäytön todennäköisyyteen ei ollut vaikutusta sillä, kertoivatko lääkkeen käyttäjät lukevansa pakkausselosteen aina ennen lääkkeen käytön aloittamista. Vain noin kolmannes parasetamolin käyttäjistä tarkisti lääkkeen annostuksen, jos he olivat käyttäneet kyseistä valmistetta joskus aikaisemmin.

Asenteiden lisäksi parasetamolin ylikäytön riskiin liittyivät jatkuvat kivut ja toimintakyvyn lasku, lukuisat lääkärikäynnit sekä tupakointi.

Miten ylikäyttöä voitaisiin välttää?

Asenteet ja parasetamolin oikean käytön hallinta liittyivät parasetamolin ohjeiden mukaiseen käyttöön. Siksi tutkijat esittivät, että parasetamolin ylikäyttöön voitaisiin vaikuttaa valistuksella.

Olisi tärkeää, että lääkkeiden käyttäjät tunnistaisivat parasetamolin vaikuttavaksi aineeksi ja voisivat siten välttää useamman parasetamolia sisältävän valmisteiden yhteiskäyttöä. Tutkijoiden mielestä myös pakkausten ulkonäköä voitaisiin muuttaa siten, että vaikuttava aine olisi helpommin tunnistettavista.

Parasetamolia sisältävät yhdistelmävalmisteet lisäävät ylikäytön riskiä. Myös itsehoitovalmisteiden annostus pitäisi olla lääkkeen käyttäjän tiedossa. Tässä korostuu lääkeneuvonnan tärkeys.

USA:n lääkevalvontaviranomainen FDA rajoitti tammikuussa 2011 reseptivalmisteissa parasetamolin määrän tabletissa 325 milligrammaan maksavaurioriskin vuoksi (Nurminen 2012).

Itsehoitovalmisteiden osalta FDA:n arvio on vielä kesken.

Annikka Kalliokoski

LKT, kliinisen farmakologian ja lääkehoidon erikoislääkäri
Yli lääkäri, Fimea

